

**TÜRK BASINI IŞIĞINDA AVUSTURYA- MACARİSTAN İMPARATORLUĞU'NUN
SON HÜKÜMDARI I. FRANSUVA ŞARL'IN (KARL) TAHTA ÇIKIŞ SÜRECİ VE
YAYIMLADIĞI BEYANNAMELER**

***IN THE LIGHT OF THE TURKISH PRESS, THE PROCESS OF ASCENSION AND
DECLARATIONS PUBLISHED BY THE LAST RULER OF THE AUSTRIAN-HUNGARIAN
EMPIRE I. FRANSUVA SARL (KARL)***

Dr. Nevim TÜZÜN

Tarih/ Yakınçağ Tarihi ABD, nevimtuzun@gmail.com, Mersin/ Türkiye

Orcid: 0000-0002-7554-478

ÖZET

Fransuva Jozef, 1848 İhtilalleri'nin gölgesinde henüz on sekiz yaşında iken Avusturya - Macaristan İmparatorluğu'nun hükümdarı olmuştur. Fransuva Jozef'in tahta çıkışı ile ayaklanmalar bastırılmış ve Macaristan tekrar Avusturya İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Onun döneminde dünyanın ilk küresel savaşı olan Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. Tarihler 21 Kasım 1916' yı gösterdiğinde seksen altı yaşındaki imparator hayatını kaybetmiş ve tahta yirmi dokuz yaşında olan genç I. Fransuva Şarl çıkmıştır. Bu çalışmada da Türk basını ışığında Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun son hükümdarı I. Fransuva Şarl'ın tahta çıkış süreci ve bu süreçte yayımladığı beyannameler ele alınmıştır. İncelenen gazetelerden I. Fransuva Şarl'ın tahta çıkışı ve yayımladığı beyannamelere Türk basının geniş yer verdiği görülmektedir. Türk basınından Şarl'ın, Jozef'in vefat ettiği günün akşamı tahta çıktığı ve bu durumun Avusturya- Macaristan halkı ve müttefik devletler ile hemen paylaşıldığı; bu durumdan hem Avusturya- Macaristan kamuoyunun hem de müttefik devletlerin memnuniyet duyduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Türk basınından yeni imparator I. Fransuva Şarl'ın ikisi çatısı altında yaşayan milletlere ve biri de ordu ve donanmaya hitaben beyannameler kaleme aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu beyannamelerde Şarl'ın milletlerine, ordu ve donanmasına hitaben oldukça samimi ifadeler kullandığı ve devam eden Birinci Dünya Savaşı'nın zafer ile sonuçlanacağına olan inancını dile getirdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: I. Fransuva Şarl, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu, Taht, Beyanname, Türk Basını.

ABSTRACT

Fransuva Jozef became the ruler of the Austro-Hungarian Empire at the age of eighteen, under the shadow of the 1848 Revolutions. The uprisings were suppressed with Fransuva Jozef's throne, and Hungary was once again linked to the Austrian Empire. In his period, the First World War, the world's first global war, began. When the dates showed November 21, 1916, the emperor, who was eighty-six years old, died and the young I. Fransuva Sarl, who was twenty-nine years old, emerged. In this study, in the light of the Turkish press, the process of ascension of the last ruler of the Austro-Hungarian Empire I. Fransuva Sarl and the statements he published in this process were discussed. It is seen that the Turkish press gives wide coverage to the boarding process of Fransuva Sarl and the declarations he published. It is understood from the Turkish press that Sarl came to the throne on the evening of the day of the death of Jozef and this situation was immediately shared with the people of Austria-Hungary and allied states, and the Austrian-Hungarian public and the allied states were pleased with this situation. However, it has been determined from the Turkish press that the new emperor, I. Fransuva Sarl wrote declarations addressing the nations under the umbrella of two, and one to the army and navy. In these statements, it is seen that Sarl used very sincere expressions to his nations, army and navy and expressed his belief that the ongoing World War I would result in victory.

Keywords : I. Fransuva Sarl , Austro-Hungarian Empire, Ascension, Declaration, Turkish Press.

1) GİRİŞ

Franz Jozef, 1848 İhtilallerinin karmaşası içinde henüz on sekiz yaşında iken Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun hükümdarı olmuştur. Genç imparator, ilk olarak ayaklanmaları bastırması ve Macaristan'ı tekrar imparatorluğa bağlamıştır. Hayatı boyunca barıştan yana olduğunu dile getiren Jozef, 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya- Macaristan veliahtı Francois Ferdinand ve eşinin Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi ile tarihin en kapsamlı savaşı olan Birinci Dünya Savaşını başlatmıştır (Sabah, 1916:2). Ancak imparator Fransuva Jozef, mezkûr savaşın sonucunu göremeden 21 Kasım 1916 günü seksen altı yaşında hayatını kaybetmiştir. Altmış sekiz yıldan uzun bir süre Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nu yöneten yaşlı imparatorun hayata veda etmesi ile imparator ve krallık hakkı I. Fransuva Şarl geçmiştir. Şarl, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmazı içinde Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun yeni hükümdarı olmuştur. Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun aynı zamanda son hükümdarı olan Şarl'ın tahta çıkış süreci ve bu süreçte yayımladığı beyannameler Türk basınında geniş yer bulmuştur. Bu çalışmada da I. Fransuva Şarl'ın tahta çıkış süreci ve bu süreçte yayımladığı beyannameler Türk basını ışığında ele alınacaktır.

2)AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞU'NUN SON HÜKÜMDARI I. FRANSUVA ŞARL'IN HAYATI

I. Fransuva Şarl, 17 Ağustos 1887 tarihinde Avusturya'da bulunan Persenbeug'da, aynı ismi taşıyan sarayda dünya gelmiştir. Şarl'ın babası Arşidük Otto, annesi ise Saksonya Prensesi Maria Josepha'dır. I. Fransuva Şarl, 1906 tarihinde babasını kaybetmiştir. I. Fransuva Şarl, Viyana'da eğitim görmüş ve orduya dâhil olmuştur. İlk olarak avcı taburunda görev alan Şarl, sonrasında ise süvari sınıfına geçmiştir. Prag'da binbaşı olarak görev yaptığı süreçte hukuk eğitimi almış ve oldukça genç olmasına rağmen generalliğe kadar yükselmiştir (Sabah,1916:2).Öyle ki kaynaklarda I. Fransuva Şarl'ın hafızasının çok güçlü olduğu ve bu nedenle de kolayca lisan öğrendiği ifade edilmektedir. I. Fransuva Şarl, 21 Eylül 1911' de ise Bourbon- Parma Hanedanı'ndan Prenses Zita ile evlenmiştir (Tanin,1916:2).

Bununla birlikte aslında I. Fransuva Şarl'ın tahtın varisi olma ihtimalinin oldukça düşük olduğunu söylemek mümkündür. Ancak geçen süre zarfında yaşanan gelişmeler, Şarl'ın veliaht prens olmasının önünü açmıştır. Zira tahta Fransuva Jozef'in oğlu olan Rudolf'un hakkı bulunmakta idi. Rudolf'un 1889'da intihar etmesi üzerine imparatorluk hakkı Fransuva Jozef'in kardeşi Arşidük Karl Ludwig'e geçmiştir. Ludwig'in de 1896 hayatını kaybetmesi üzerine veliahtlık hakkı Ludwig'in oğlu Arşidük François Ferdinand'a geçmiştir (Tanin,1916:1;Tasvir-i Efkâr,1916:1).Ancak 28 Haziran 1914 tarihinde Ferdinand ve eşi Sophei'nin Saraybosna ziyaretleri sırasında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmüştür. Ferdinand'ın yeterince soylu olmayan Sophei ile evlendiği gerekçesi ile çocuklarının taht üzerinde hakkı bulunmamaktaydı. Bu nedenle veliahtlık, Ferdinand'ın yeğenlerinden biri olan I. Fransuva Şarl'a geçmiştir. Ferdinand'ın öldürülmesi sadece Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki dengeleri değiştirmemiş, dünyanın ilk büyük küresel savaşı niteliğinde olan Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının da görünen sebebi olmuştur. Söz konusu savaş sürecinde veliaht Şarl, çeşitli ordu kumandanlıklarında bulunmuştur. Şarl, özellikle İtalyanlara karşı büyük bir başarı göstermiş, Galiçya ve Romanya cephelerinde de orduyu bizzat kumanda etmiştir (Tanin, 1916:1).

3) TÜRK BASINI IŞIĞINDA I. FRANSUVA ŞARL'IN AVUSTURYA- MACARİSTAN TAHTINA ÇIKIŞ SÜRECİ

Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun yeni hükümdarı I. Fransuva Şarl'ın tahta çıkış süreci ve yayımladığı beyannameler Türk basınında da yer bulmuştur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Avusturya- Macaristan İmparatoru Franz Jozef, 21 Kasım 1916 tarihinde hayatını kaybetmiştir (Tüzün, 2020: 476). Fransuva Jozef ölmeden kısa bir süre önce, tahta çıkışının altmış sekizinci yıl dönümü kutlamalarında I. Fransuva Şarl'ın tahtın tek varisi olduğunu ülkedeki gazeteler aracılığı ile Avusturya-Macaristan halkına bildirmişti (HR.SYS/2317; 27). Böylelikle Fransuva Jozef'in ölmeden önce tahtın varisinin Şarl olduğunu yinelemiştir. Jozef'in ölümü üzerine Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yeni hükümdarı Şarl, tahtın tek varisi olarak Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun tahtına çıkmıştır. Türk basının önemli kalemlerinden biri olan Sabah Gazetesi'nden Şarl'ın tahta çıkış süreci hakkında bilgiler elde etmek mümkündür. Gazete; Jozef'in öldüğü günün gecesi Avusturya'nın en yüksek kıdemli devlet adamlarının Schönbrunn Sarayı'nın salonunda toplandığını ve burada Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun müstakbel hükümdarı olan I. Fransuva Şarl'a kabine müdürü tarafından bir anahtar verildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte gazetede; Şarl'ın, üzerinde mumların yanmakta olduğu bir masanın önünde durduğu ve kendisine Avusturya Hariciye Nazırı tarafından imparatorluğun tek meşru varisinin kendisinin olduğu bildirilerek imparatorluk görevine hazır olup olmadığı ve hükümdarlık vazifesini yerine getirip getiremeyeceği sorusu yöneltmiştir. Genç veliaht Şarl, bu görev için hazır olduğunu belirtmiş ve imparatorluk görevini kabul etmiştir. Yeni imparator ilk emir olarak Fransuva Jozef'in vefat haberinin ve tahta cülus ettiği bilgisinin müttefik devletlerle paylaşılması talimatını vermiştir. Öyle ki Şarl, müttefik hükümdarlara ve İspanya Kralı'na gönderilecek olan telgrafnameleri de bizzat imzalamıştır (Sabah, 1916:2).

Bununla birlikte Almanya İmparatoru Wilhelm ve Osmanlı Padişahı Sultan V. Mehmed Reşad Fransuva Jozef'in ölümü üzerine Avusturya- Macaristan'ın yeni imparatoru Şarl'a taziye telgrafları göndermişlerdir. Söz konusu telgraflarda hükümdarlar Fransuva Şarl'ı tebrik ederek başarı dileklerini sunmuşlardır (Sabah, 1916:2). Şarl'ın tahta çıkışı ile İstanbul'da bulunan Avusturya zabitanı ve Avusturya halkı 24 Kasım 1916 günü Taksim Talimhane Meydanı'nda toplanarak bir bildiri okumuştur. Toplanan halk bildiriden sonra yeni imparatora sadık kalacaklarını belirterek yemin etmiş ve ardından üç defa "hevrara" diye bağırarak imparatorlarını alkışlamışlardır (Sabah, 1916:2). Dönemin güçlü gazetelerinden olan Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin 24 Kasım 1916 tarihli nüshasında ise " Avusturya İmparatorluğu'nun Hükümdar-ı Nevcahı" başlığı ile kaleme aldığı yazıda yeni imparator Şarl hakkında şu cümlelere yer verilmiştir;

" Bugün Habsburg hanedanının asr-ı dide taht-ı sütun ve ikbaline kaid olan yeni imparator (Şarl Fransuva-Jozef) pek dağdağlı bir zamanda memleketinin ve milletinin işan-ı mukadderatını eline almaktadır. Henüz 29 yaşında olan ve binâenaleyh pek genç ad edilecek senede bulunan hükümdar-ı nevcah esasen veliahdlık makamında gayet elim vukuat içinde ihraz eylemişti.Şarl Fransuva- Jozef amcası ihtiyar imparatorun varis-i taht ve tacına tayin edilmesi akabinde Harb-i Umumi'nin tahveratını idrak eyledi. Harbi Umumi'de ise Avusturya'ya isabet eden vazife pek büyük ve pek ağır idi..... Yeni imparator, harb-ı hazıra esnasında birkaç defa bilfiil ordu kumandanlıklarında bulunmuş, ezcümle İtalya Cephesi'nde geçen yaz esnasında icra olunan taaruz-u hareketi idare ettiği gibi, ahirdr Şark Cephesi'nde Alman- Avusturya ordularının tevhid-i idaresi

üzerine Avusturya kısmının baş kumandanlığına tayin edilmişti. Bu kumandanlıkları esnasında ekseriyetle asker arasında bulunarak hatt-ı harbe kadar sokulduğu zamanlar da olmuş ve askerleriyle yakından savt eden bu genç ve sevgili hükümdar, Avusturya ve Macaristan halkınca mesretle karşılanacaktır. Şarl Fransuva-Jozef'in elyevm mükedderatını yed-i idaresine aldığı imparatorluk ise 980.000 küsür mer'i kilometre ve araziye ve 51 milyona mütecaviz nüfusa malik muazzam bir devlet-i mütemeddine ve müsri-fedir."

Mezkûr gazetede; uzun yıllardır imparatorluğu yöneten Fransuva Jozef'in oluça karmaşık bir süreçte hayatını kaybettiği, yerine genç yaşta olan veliaht Şarl'ın tahta çıktığı ve yeni imparatorun devam eden Birinci Dünya Savaşı'nda oldukça başarılı hizmetlerde bulunduğu ifade edilmiştir. Yazıda ayrıca, Şarl'ın büyük bir imparatorluğun hükümdarı olduğuna da dikkat çekilmiştir (Tasvir-i Efkar, 1916:1). Tanin Gazetesi'nin 27 Kasım 1916 tarihli "İmparator ve Kral Şarl" başlığı ile kaleme aldığı yazıda ise Fransuva Şarl hakkında şu cümlelere yer verildiği görülmektedir;

" Müttfikimiz Avusturya- Macaristan imparatorluk ve krallık tahtında bir iki günden beri genç İmparator ve Kral Şarl hüküm sürüyor. İmparator Fransuva Jozef'in altmış sekiz senelik bir hükümetten sonra boş bıraktığı makamı işgal eden yeni hükümdar cihana yabancı değildi. İtalyanlar tarafından büyük kuvvetlerle hücum edilen müttfiklerimizce akliyetle kalan kuvvetlerle müdafa olunan İtalyan Cephesi'nde 1916 Mayıs'ında ihraz edilen parlak muvaffakiyetler esnasında yeni hükümdar, "Arşidük General Şarl" namı altında şöhret buldu. Bu isim bizim itimad ve hürmetimizi, düşmanlarımızın bile takdirini kazandı. Sonra Arşidük Şarl ismi Şark Cephesi'nden işitilmeye başladı. Bu raddede müttfik Rus kuvvetlerine gösterilen mukavemetin emellerinden biri oldu. Galiçya'daki askerimiz aylarca Arşidük Şarl'ın umumi kumandası altında harp yaptı.... Bugün henüz 29 yaşında olan genç veliaht orduda yalnız ciddi ve azimkâr bir kumandan diye tanınmakla kalmadı. En küçük neferlere varıncaya kadar herkesin muhabbet ve hürmetini celb etti. Ali-i hassaise malik bir insan sıfatıyla şöhreti ordu hududunu da geçerek Avusturya- Macaristan'ın her tarafında, her sınıf ahali arasında kendisine her kalbin yolunu açtı."

Söz konusu yazıda; Osmanlı Devleti'nin müttfiki olan Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun başına I. Fransuva Şarl'ın geçtiği, yeni hükümdarın harb meydanlarında büyük başarılarla imza attığı ve hem Avusturya- Macaristan halkı, hem de ordusu tarafından sevilen ve aynı zamanda saygı duyulan bir kişi olduğu dile getirilmiştir (Tanin, 1916:1).

Türk basınından I. Fransuva Şarl'ın tahta çıkış sürecinin Avusturya'daki yansımalarına da ulaşmak mümkündür. Zira örneğin, Viyana basının 22 Kasım 1916 tarihinde kaleme aldığı yazılarında; yeni hükümdar Şarl'ın gelecek vaat ettiği, imparatorun harb meydanlarında askerlerin hürmetini kazandığı ifade edilmiş, aynı zamanda imparatorun eşi prenses Zita'nın da oldukça yardımsever biri olduğu ve sadeliği tercih ettiği dile getirilmiştir (Sabah, 1916:2). Yine 24 Kasım 1916 tarihinde Viyana basını yeni İmparator Fransuva Şarl'ın Avusturya ve Macar Meclis-i Mebusanı önünde yemin edeceğini belirtmiş, bu durumun ise hükümdarın meşrutiyete bağlılığının bir göstergesi olduğu ifade etmiştir (Sabah, 1916:2).

4) TÜRK BASINI IŞIĞINDA I. FRANSUVA ŞARL'IN YAYIMLADIĞI BEYANNAMELER

Genç imparator I. Fransuva Şarl, tahta çıktıktan hemen sonra çatısı altında bulunan milletlere hitaben iki beyanname kaleme almıştır. Yeni imparator beyannamelerin yayımlanması hususunda

Avusturya ve Macar başvekillerini tayin etmiştir (İkdâm, 1916:1). Türk basınında da yer bulan söz konusu beyannamelerin ilkinde yeni imparator halkına hitaben şu cümlelere yer vermiştir;

" Milletlerime;

Herkesin derin muhabbet ve hürmetini kazanmış bir hükümdar olub vuku-u vefatı teessüf-ü azimi mucib olan amcam İmparator ve Kral Fransuva Jozef , zir-i hükümdariyesinde bulunan milletlere pek uzun bir devre-i sulh ve refah temin ettikten sonra bugün devletin kendisini her taraftan ihta eden düşmanlara karşı sadık bütün müttefikleri ile beraber mühim bir mübarezede bulunduğu bu en mühim an-ı saltanatında bizi terk etti.... Herhalde müteveffa imparatorun eserlerine devam bu asar-ı ikmal etmek icab eder.... Pek karışık bir devrede ecdadımın muhterem tahtına cülus ediyorum. Bu sandal, amcam tarafından şan ve şerefine helal tari olmamış bir halde bana tevdi eyledi. Henüz gaye-i istihsal olunmamıştır. Mütevellî siüetleri altında benim devletim ile müttefiklerini mağlub edilmek ve hatta ezebilmek zehabinde bulunan düşmanlarımızın hülyası henüz zail olmamıştır. Devletin mevcudiyetini temin eden ve sulh ve sekun dairesinde inkişafına kuvvetli zamanlar tertib eyleyen bir maslahat istihsaline kadar bir azim ve metanet ile harbe devam etmek hususunda milletlerim ile müttehid-i efkâr bulunduğumu bilirim. Kahraman kuvve-i askeriyemin milletlerim tarafından gösterilen fedakârane vatanperverliğin mazharını ve müttefik kıtaât-ı askeriyenin sadakâne silah arkadaşlığı ile ileride dahi cenab-ı hakkın inayeti sayesinde düşmanın bilcümle taaruzlarını def edib harbi muzafferiyet ile neticelendireceğine emniyet-i tamam olmayla müfthirim. Tasenede hüsn-ü âmiziş ve derin bir vatan perverlik fikri ile meşbu olub, takriben yetmiş seneden beri devletin mikdaratı yed-i idaresine tevdi edilmiş bulunan muhib hükümdarın tabutu etrafında toplanan sadık milletlerim bugün benim hanedanım ile beraber gayr-i kabil taziyat bir mateme müsteğir kederler ve derin bir surette müteessir bulunuyorlar, pek genç yaşta sandal-ı hükümete eclas eden Cenabı Hakkın inayetiyle beşeriyetin giriftar olabildiği vahim-i elemenden asla sarsılmaksızın ta sin-i şeyhuhetine kadar yaşayabildi. Dâhil-i memlekette müşareket-i hayatiyeye kadar inkişaf-ı serbesthanenin esaslarını daima vücuda getiren Avusturya- Macaristan vahim tehlikeler arasından iyi ve fena anlardan geçiren makam-ı âli hükümdarının kendisine ilham eylediği vezaif ile gayet har pedaranesi idi. Uzun müddet devam eden devre-i saltanatta düşmanlara karşı devletin müdafası hususunda gösterdiği metanet ile fedakârlık fikri dâhi bu sene herkes ile beraber memleket-i dâhili bir tarihi saadete ve bir devre-i sütuna i'sal için sulh ve sekun dairesinde icrası iktiza eden emr-ü tecdide medar oldular. Benim ve hanedanım hakkında Cenab-ı Hakkın lütuf ve inayeti ile temi iderek ecdadım tarafından bana terk edilen vadeyi sadakâne idare edeceğimi hakk-ı teala huzurunda alanen vaad ve taahhüd eylerim. Harbin dehşet ve fedakârlığını izale ve namus-u askeriyemiz ile müttefikimi memleketlerin ahval-i hissiyatesi ve düşmanlarımızın daha az inadçı vaziyeti müsait olur olmaz şiddetle arzu edilen sulhun temtilerini milletlerime kısa bir müddet zarfında iddia etmek için hiçbir gayret deriğ etmek istemem. Milletlerim için adil ve hayr-ı heva bir hükümdar olmak isterim. Onların meşruti haritaları ile sair hukuna ziyadesiyle riyaet etmek ve hukuk-u amme hususunda müsavat ihtimamkârane temin eylemek isterim. Milletlerimin terkiyat-ı magabbe ve zihniyesine zuhur olmak memleketlerimde hiyet ve izbadı muhafaza etmek bütün müstahsallara namuskârane maasinin semerelerini temin eylemek hususunda asla terahi etmeyeceğim. Selefinden miras olarak milletlerimizin ubudiyeti ile onları makam-ı hükümdariyeye rabt eden tesanüd-ü samiyaneyi telakki ediyorum. Bu miras bana yüksek ve fakat müşkilat ile muhatab olan hükümdarın vezaifini ifa için lazım gelen kuvveti verecektir. Avusturya-

Macaristan'ın kuvve-i hayatiyesinin gayr-i kabil zeval olduğuna münakıd ve milletlerim için de derin bir cemiyet ile meşbu olarak hayatım ile bütün kuvvetimi bu vazife-i ulviyeye hasır eylerim."

Yeni hükümdar I. Fransuva Şarl, yayımladığı beyannamede ilk olarak oldukça uzun bir süredir Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nu yönetmiş olan Fransuva Jozef'in ölümünden büyük üzüntü duyduğunu dile getirmiş ve Jozef'in barış politikasının önemine dikkat çekmiştir. Şarl, beyannamenin devamında ise kendisinin oldukça karışık bir dönemde tahta çıktığını ve orduları ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'nın galibiyet ile neticelendireceklerini ifade etmiştir. Yeni imparator, beyannamede aynı zamanda Fransuva Jozef'in oldukça genç bir yaşta tahta çıkması ile birlikte Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nu yaklaşık yetmiş yıldır tek çatı altında topladığını dile getirmiş ve kendisinin de devr aldığı imparatorluğun devamı için elinden geleni yapacağını belirtmiştir (Sabah,1916:1).

Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun son hükümdarı olan Şarl, 22 Kasım 1916 tarihinde Viyana'da bir beyanname daha yayımlamıştır. Söz konusu beyannamede Şarl'ın şu satırlara yer verildiği görülmektedir;

" Taht-ı hükümetteki akvamın fedakârane muhabbet-i vatanperveranesine istinad eden kahraman ordumun, müttefiklerimiz orduları ile aralarındaki sadakâne silah arkadaşlığı sayesinde işbu ordular ile birlikte istikbalde dâhi düşmanın bilcümle hücumlarına Cenab-ı Hakkın mazhareti kerimanesiyle mukabelede bulunacaklarına ve harbiye muzafferane bir surette nihayet vereceklerine etmainan müfterane perverde etmekteyim. Taht-ı hükümetteki akvama hakkaniyet-i perver ve sevgili bir hükümdar olmak zir riayette akvamın kanun esaslarıyla temin olunan serbesti ve hukuk-u sairelerine hürmət ve riayet etmek isterim. Müsavat hukuk ve adaletin herkes hakkında cari olmasına kemal-i itana ile ihtimam edeceğim. Avusturya- Macaristan'ın kuvve-i hayatiyesi na-kabil ifna olduğu kanaat-ı kuvayesi ile ve taht-ı hükümetteki akvama karşı muhabbet-i samimane ile müttehis olarak hayatımı ve bütün kuvvetimi işbu vezaif-i aliyeye hazır etmek emelindeyim."

Mezkûr beyannamede Şarl; idaresi altında bulunan milletlere, ordusuna, müttefik ordularla birlikte devam eden savaşın başarı ile sonuçlanacağını belirtmiş ve kendi hükümdarlığı sürecinde hukuk kurallarına riayet edeceğini ifade etmiştir. Şarl, beyannamede ayrıca çatısı altında yaşayan milletlerin hukukuna sağlayacağına halkı ile muhabbet içinde olacağını belirtmiştir (İkdâm,1916:1). İmparator Şarl halka hitaben yayımladığı beyannamelerin yanı sıra 22 Kasım 1916 tarihinde Viyana'da ordu ve donanmaya hitaben de bir beyanname yayımlamıştır. Söz konusu beyannamede imparator şu satırlara yer vermiştir;

" Senelerden beri sizleri, babalarınızı, dedelerinizi kemal-ı şevkat ve muhabbetle idare etmiş ve sizlere karşı pek pederane itimamat ve mesaide bulunmuş olan metbu mefhûmkez amm-ı muhterem imparator Fransuva Jozef vatanı mübeddine-i azim olmuştur. Hamiyet-i askeriye'nin parlak bir timsali olan müteveffa imparator son nefesine kadar bütün kudret ve hayatı vatanın selametine hasır etmiştir. Kuvve-i hayatiyesinden mahrum kaldığı bir anda bile fikri bütün kalbiyle sevdiği askeriyle beraber idi. Askerler! Şu melhame-i kebirin en müşkil fakat şerefli günlerini sizin aranızda geçirdim. Şu an-ı mühimede gayemizin kudsiyetine ve halka sadık müttefiklerimizle birlikte zafer-i nihayetiye'ye ihraz edeceğimize kavviyen iman ederek sizden ayrıldım ve müessir muharebat neticesinde pek büyük tecrübeler sahibi olmuş olan ordu ve donanmanın reis-i karibine geçtim. Müteveffa imparatorun ruhu daima sizinle beraber olacak ve sadık ordusu için aynı samim-

i galib-i pervere etmekten hali kalmadığı şevkat ve muhabett-i şükürane-i sadakanesi olmak üzere tabutuna vaz edeceğimiz zafer çelengini kazanmak için girişeceğimiz müstakbel muharebede bu ruh bizim rehberimiz olacaktır."

Yeni Avusturya-Macaristan hükümdarı Şarl, ordu ve donanmaya hitaben kaleme aldığı beyannamede; hayatını kaybeden İmparator Fransuva Jozef'in uzun süredir ordu ve donanmayı en iyi şekilde yönettiği, Jozef'in son nefesine kadar tüm ömrünü ordu ve donanması ile birlikte vatani uğrunda harcadığını ifade etmiştir. Söz konusu beyannamede Şarl; devam eden büyük savaşın hem en kanlı hem de en şerefli günlerini askerleriyle beraber geçirdiğini belirterek, ordu ve donanmanın yanı sıra sadık müttelikler ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'nın başarı ile sonuçlanacağını dile getirmiş ve söz konusu başarı ile Jozef'in tabutuna zafer çelengi bırakılacağına yer verilmiştir (Sabah,1916:1). Türk basının önemli kalemlerinden olan Tanin Gazetesi imparator Şarl'ın yayımladığı beyannameleri 27 Kasım 1916 tarihli nüshasında şu satırlarla yorumlamıştır;

"İmparator ve Kral Şarl dünkü ve bugünkü nüshalarımızda münderiç beyannameler ile millette ve ordu ve donanmasına hitabette bulunuyor. Yeni hükümdarın beyanatı şeklen sade ve samimidir. Müteveffa imparatora kendisinin ve milletin ne kadar derin bir muhabbeti gösteren ifadelerinden ve yakın vakte kadar içinde bulunduğu ordu ile donanmaya olan derece-i merbutiyetini anlatan sözlerden sonra, Avusturya- Macaristan'ın bu harbdaki mevkiini şüphe kabul etmez bir lisanla izah ediyor..... Harbe devam hususunda azim-i kattiyesini meydana koyan ve muzafferiyet-i nihayetimize kattı bir kanaat ve itimad gösteren yeni hükümdarın ilk beyannameler gazetelerde Romanya'dan gelen parlak muzafferiyet haberleriyle bir günde intişar etmiştir. Tahta geçtiği günler zarfında en yeni düşmanımız olan Romanya'nın izmahile yaklaştığı ve mücadele-i müsterekemizde yeni muvaffakiyet hatveleri atıldığını görmek, hem imparator Şarl ile tebası hem de müttelikler için hakiki bir sebeb-i mesruttur. Yeni imparator devre-i hükümeti için en halisane temennilerde bulunuyor. Ümid ve temenni ediyoruz ki bu devre esnasında diğer mütteliklerimiz ve bizimle beraber Avusturya- Macaristan'da harbe parlak bir surette devam ettikten sonra muzafferane ve devamlı bir sulha mazhar olsun ve milli kuvvetlerini memleketin bir kat daha tefyiz ve tekamiline hasır edebilsin. İmparator Fransuva Jozef zamanında dâhilen geçtikçe kuvvet kesb eden Avusturya-Macaristan'ın yeni imparator zamanında metanet ve kuvvet kesbinde devam etmesi de temennilerimiz cümlesindendir. Avusturya-Osmanlı münasebetinde yeni devre-i hükümet esnasında bir kat daha vefat ve samimiyet kesb edeceğini ümid ederiz. İmparator Şarl bir medetler kumandası altında bulunan Galiçya kıtaat askerimize karşı gösterdiği dostane muamelelerle vesair suretlerle hakiki bir dostumuz olduğunu isbat etmiştir."

Tanin Gazetesi'nin mezkûr yazısında; yeni hükümdar Şarl'ın beyannamelerinin samimi bulunduğu, imparatorun sözlerinden ordu ve donanmanın devam eden savaş sürecindeki öneminden bahs edilmiş, Romanya'dan gelen başarı haberlerinin Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun yanı sıra müttelik devletlerin gücüne güç kattığı belirtilmiştir. Söz konusu yazıda ayrıca, devam eden Birinci Dünya Savaşı'nın başarı ile sonuçlanması temennisinde bulunulmuş ve Fransuva Jozef döneminde olduğu gibi Fransuva Şarl döneminde de Avusturya- Macaristan İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerinin iyi olması temennisi dile getirilmiştir(Tanin,1916:1).

Tüm bunların yanı sıra Şarl'ın yayımladığı beyannameler ile ülkesindeki halkın takdirini kazandığını söylemek mümkündür. Zira Avusturya basını da yeni imparator tarafından kaleme alınan beyannameleri oldukça samimi bulduklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte yayımlanan söz

konusu beyannamelerin İmparator Şarl'ın gücünün göstergesi olarak görülmüştür. Avusturya basını, genç imparator Şarl'ın yayımladığı beyannamedeki sözler ile Şarl'ın, Fransuva Jozef'i örnek aldığını dile getirmiştir (Sabah,1916:1).Viyan'a basının önemli kalemlerinden olan Fremdinilat Gazetesi de 23 Kasım 1916 tarihli nüshasında şu cümlelere yer vermiştir;

"Yeni imparator amcası tarafından Avusturya- Macaristan'a miras bırakılan vasiyetnameye şeref vermektedir. Hükümdar-ı cedidin kuvve-i hayatiyesi mikdaratı hakkındaki itimadı, milletleri için perverde ettiği muhabbet, bütün mesaisini uhdesine müterakib vazifeyi ifa etmek için sarf eylemek azim ve kararı, ümidlerimizin kuvveden fiile çıkmasını zemin bulunmaktadır. Bu sebeple imparator Fransuva Jozef tarafından tamim edilen ve imparator Şarl tarafından yetiştirilen tahmiller pek iyi semereler verecektir (Sabah,1916:1)."

Viyan'a basını 24 Kasım 1916 tarihindeki nüshalarında ise; yeni hükümdarın özellikle ordu ve donanmaya hitaben yayımladığı beyannameyi bir şövalyelik beyannamesi olarak gördüklerini dile getirmiş ve imparatorun söylediklerini gerçekleştirme gücünün olduğu ifade edilmiştir (Sabah,1916:2).

21 Kasım 1916 tarihinde Avusturya İmparatoru olarak tahta çıkan Fransuva Şarl'ın Macaristan Kralı olarak taç giyme töreni ise daha ila bir tarihte 31 Aralık 1916'da Peşte'de gerçekleşmiştir. Böylece I. Fransuva Şarl, resmi olarak da Macaristan'ın kralı ilan edilmiştir. Bununla birlikte Şarl'ın taç giyme töreni sebebiyle müttefik devletlerden "Macaristan'a selam" başlığı altında altmış satırı geçmeyecek bir yazı kaleme alınması istenmiştir(HR,SYS/2430:02).

SONUÇ

Oldukça uzun bir süre Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı olan Fransuva Jozef'in seksen altı yaşında hayatını kaybetmesi üzerine aynı günün gecesi tahta henüz yirmi dokuz yaşındaki I. Fransuva Şarl çıkmıştır. I. Fransuva Şarl'ın tahta çıkış sürecindeki gelişmeler ve bu süreçte yayımladığı beyannameler Türk basınında da yer bulmuştur. Türk basınında; devam eden Birinci Dünya Savaşı sürecinde tahta çıkan I. Fransuva Şarl'ın, ilk icraat olarak Fransuva Jozef'in öldüğü ve kendisinin yeni imparator olduğu bilgisinin halk ile paylaşılmasını istediği ifade edilmiştir. Yine Türk basınından elde edilen bilgilerden Şarl'ın tahta çıkışından, imparatorluk çatısı altında yaşayan milletlerin ve müttefik devletlerin kamuoylarının mutluluk duyduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yeni hükümdar I. Fransuva Şarl'ın bu süreçte milletlerine, ordu ve donanmasına hitaben kaleme aldığı beyannameler de Türk basınında yer bulmuştur. Beyannamelerde sık sık Fransuva Jozef'in döneminde yaptığı icraatların takdir edildiği ve devam Birinci Dünya Savaşı'nın zafer ile sonuçlanacağına vurgu yapılmıştır. Söz konusu beyannameler, hem Avusturya basını hem de Türk basını tarafından samimi bulunmuş ve kamuoyunun takdirini kazanmıştır. Tüm bunların yanı sıra beklenen olmamış ve içinde Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun da bulunduğu ittifak güçleri savaşı kaybetmiştir. Böylece I. Fransuva Şarl'ın iki yıldır hükümdarlığını sürdürdüğü Avusturya- Macaristan İmparatorluğu dağılmış, I. Fransuva Şarl da imparatorluğun son hükümdarı olarak tarihteki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

BOA, HR.SYS/ 2317: 27.

BOA, HR.SYS/2430:02.

Yeni İmparatorun Mektubu, *İkdam Gazetesi*, 26 Kasım 1916,s.1.

Yeni İmparatorun Beyannamesi, *İkdam Gazetesi*, 26 Kasım 1916, s.1.

Müteveffanın Tercüme-i Hali, *Sabah Gazetesi*, 23 Kasım 1916,s.1.

Hükümdar-ı Cedid, *Sabah Gazetesi*, 23 Kasım 1916, s.2.

İmparator Fransuva Jozef'in Vefatı- Yeni Kral, *Sabah Gazetesi*, 25 Kasım 1916, s.2.

İmparator Fransuva Jozef'in Vefatı - Vasiyetname, *Sabah Gazetesi*, 25 Kasım, 1916, s.1.

İmparator Fransuva'nın Vefatı- Macar Vükelasının Mevkilerinde Bekası, *Sabah Gazetesi*, 26 Kasım 1916, s.2.

İmparator Fransuva'nın Vefatı- Hükümdar-ı Cedid'in Beyannamesi, *Sabah Gazetesi*, 26 Kasım 1916,

İmparator Fransuva Jozef'in Vefatı- İki İmparator Beyyinde, *Sabah Gazetesi*, 27 Kasım 1916, s.1.

Fransuva'nın Vefatı- Hükümdar-ı Cedid ve Matbuat, *Sabah Gazetesi*, 27 Kasım 1916, s.2.

İmparator Fransuva Jozef'in Vefatı- Hükümdar-ı Cedidin Ordu ve Donanmaya Hitabı, *Sabah Gazetesi*, 28 Kasım 1916, s.1.

İmparator Fransuva Jozef'in Vefatı- Hükümdar-ı Cedidin Meşrutiyet Perverliği, *Sabah Gazetesi*, 28 Kasım 1916, s.2.

İmparator Fransuva Jozef'in Vefatı- Hükümdar-ı Cedidin Beyannamesi ve Matbuat, *Sabah Gazetesi*, 28 Kasım 1916, s.1.

Yeni Hükümdar, *Tanin Gazetesi*, 23 Kasım 1916, s.2.

Yeni Avusturya İmparatoru, *Tanin Gazetesi*, 26 Kasım 1916, s.1.

Siyasiyat- İmparator ve Kral Şarl, *Tanin Gazetesi*, 27 Kasım 1916, s.1.

Yeni İmparator (Şarl Fransuva- Jozef) ile İmparatoriçe (Zita), *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 23 Kasım 1916, s.1.

Avusturya İmparatorluğu'nun Hükümdar-ı Nevcahı, *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 24 Kasım 1916, s.1.

Yeni İmparatorun Ahaliye Beyannamesi, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, 25 Kasım 1916, s.1.

Tüzün, Nevim, "Avusturya- Macaristan İmparatoru Fransuva Jozef'in Ölümü'nün Türk Basınına Yansımaları", *Social Mentality and Research Thinker Journal*, Vol:6/ Issue:30, Nisan 2020, pp.473-491.

EKLER

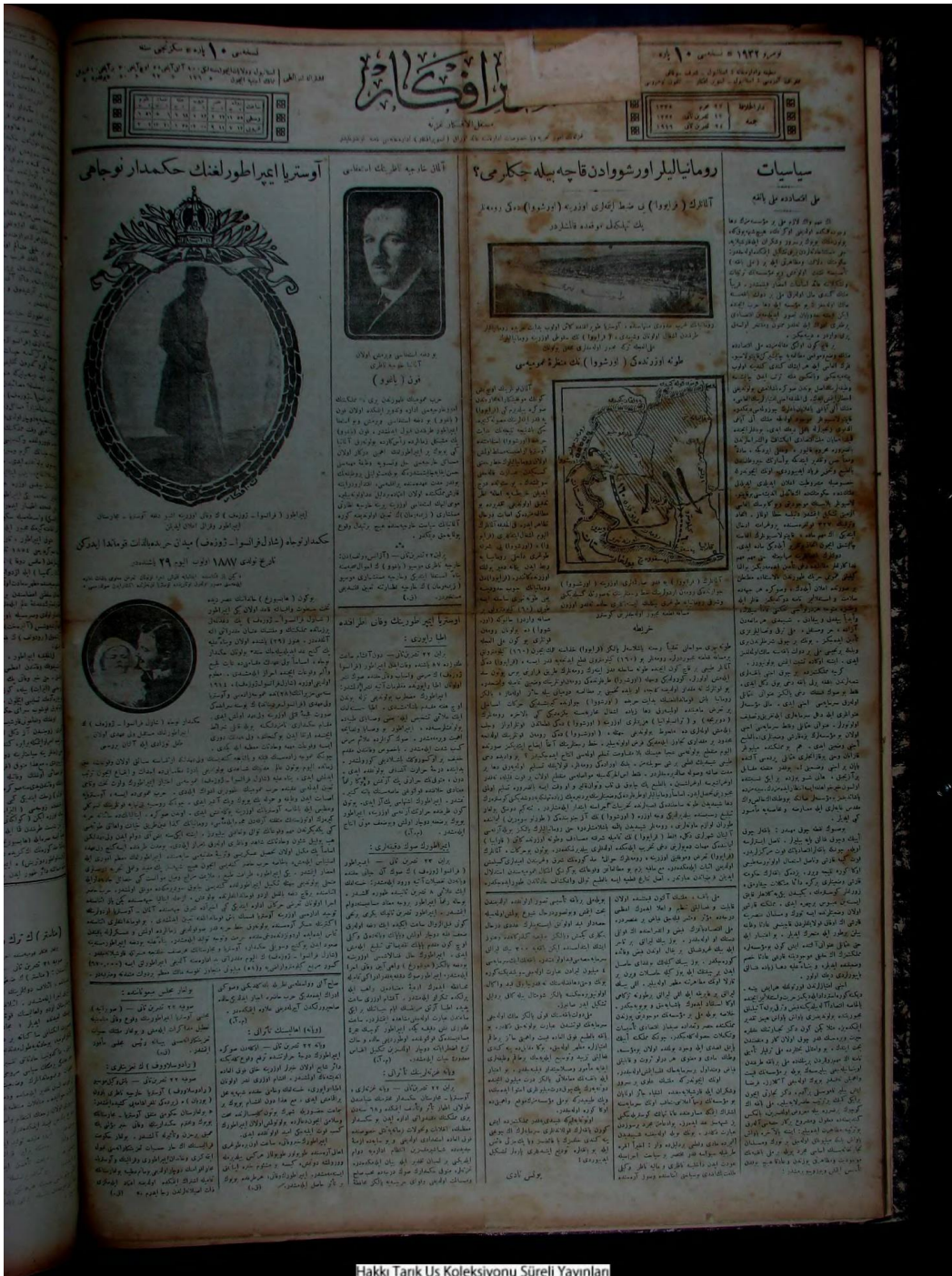
Ek 1: 23 Kasım 1916 Tarihli İkdâm Gazetesi Örneği.

Ek 2: 26 Kasım 1916 Tarihli Sabah Gazetesi Örneği.

Ek 3: 26 Kasım 1916 Tarihli Tanin Gazetesi Örneği.

Hakkı Tank Us Koleksiyonu Süreli Yayınları

Ek 4: 24 Kasım 1916 Tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi Örneği.